

36 Եւ յանձանօթ աշխարհաց՝
 զթուրփնտէն բերեն արմաղան,
 Եւ ֆիանորայու զգծնորան՝
 յընկլթէրայ ըլլանորինան։
 Ի Վէնէտիկոյ ճամ՝ տիրալիկն՝
 Թուրքի պիւրք եւ Վշայելին այն։
 Բերեն զի դիտէ ի յայնս՝
 զուարճացի հարստ պատուական։
 Ընծային ըզբիթային՝
 եւ զհարեն զշամին եւ զտիպան։
 30 Ջարդարեալ ըզգեղեցիկ՝
 ցանկալի շհարստ աննրման։
 Կերկըն գոյնգոյն ծաղկեայ՝
 ներկարել գոնեակ զգծեան։
 Ի նկատել զօրինուածան՝
 խրախացի հարստ աղնուական։
 Ի պարսից դիպակ բեհեզ՝
 սերասեր կերպաս եւ տիպան։
 Ջարդեք յոտից մինչ ի գուռի՝
 պերճացնել զհարստ սիրական։
 36 Ի Տաննկայէ քէհրպար՝
 ծինիվիլ մուստ գայ մերձան,
 Մարգարտեալ ի հրմուզ՝
 ճոխացնել զհարստ վայելչական։
 Հնդկաց թանսուկ մուպտիլ՝
 հիւմայի սէվայի ընծայն։
 Ոսկեթէլ գար մէտիլօք՝
 ըզգլիտիլ հարստ եւ ըսփրման։
 Հայտարարպատ եւ փէքօ՝
 փեթէն եւ հալպա պէտէխան։
 40 Լալան ու զօհար բիրդիւ
 աղբրոն գլխոյն խտիվան։
 Ուս միակ Լասրպէտն Լամպեր՝
 լիբանէս կնդրուկ զանպան,
 Բաղքարհոտ ծխանելիք՝
 զուարթացնեն զհարստ մեծարական։
 Հինտ պահարաց ֆիթրակացն՝
 ըստ պիտոյից գաղմէջ եւ ջերման,
 Ջովանալ եւ ջերմանալ՝
 սիրտ հարստի ի պարտաութեան։
 45 Ի մակով յերկրէ մուշտակ՝
 խայտատուն վաղաքն աննրման։
 Կեօճէն գաղու մէրուկվայ՝
 եւ սամուրն հարստ պատուական։
 Երկրից ներքոյ սա չըքնալ՝
 նոր հոռօ՝ անուն փափկութեան։
 Սպիտակ մարմին գեղապանծ՝
 ոչ զքէր աննմանի նրման։
 Օրիորդ եւ մշաթէք՝
 Թաքաւորք հարստ պաշտաման։
 50 Համայօրինեալ զարդեք՝
 բաղմասեւք գուրվ փափաքման։
 Աւաղ սուրք քոյիկ ցելման՝
 ներքինի կարծեայն զատուն աղքման,
 Ջիւղստ արատեաց հնարուք՝
 որ յառական աշխարհի առան։
 Որպէս զքաղաք մի տեսցես՝
 զպալատ որ արքունական,
 Բազմ յարկօք եւ գահայիլք՝
 ի մէջ գոն պարտեզ եւ պուտան։

55 Ծաղակ ի միջէ հաւուզ՝
 մինչ նաւակ մի անդ ընթացման։
 Ուսար պրդալընալ հուպապք՝
 զի ալին զալին էր տոլման։
 Ջենարահար Լեղողք գուհարապք՝
 զեղուին անդ ի պարն բուրման։
 Ահա ցնծոյ ծոյն ու ծփայ՝
 ընդ ջրոյ գողմամբ յորդորման։
 Սուլթան իպրահիմ առնէն՝
 ի նաւակն նստեալ զղեկն վարման,
 60 Գարա վիքիրի քիրման՝ որբարեաց՝
 չըքնաղ զգործն ցուցման։
 Ոչ էր ի ծոյն բզմարիւս՝
 Լալ փաղք Լուկն քէֆալ եւ գալգան,
 Այլ համակ նոր իմն տեսիլ՝
 թէ նմանալ ի լեւաթման։
 Չըքնաղ մարտահի ձկնորք՝
 անդ գեւմամբ ընթացեալ փութան։
 Պեսպէս ցանցիւք եւ վարմնք՝
 ընդունել խրել արպաշն։
 66 Իւրաքանչիւր անդ զինեալ՝
 լըմբուռն ճարտարին վառման,
 Ջպտուղն որսոյն վայելին՝
 յարքայէն զպալին յաղթական։
 Ի ծովեղբուս եւ գահայք տարբուք՝
 շինեալք զանապան։
 Եւ գրունք ի ցամաք՝
 Է ի ծով՝ երկաթեայ գուլ երկոտասան։
 Աստի սկանսիւք որբիլ՝
 յարեւմուտ գուրվ ի վարման։
 70 Հանգեպ քաղաքովս ի ծով՝
 յալ զիհ մերն գայ արդ զալթեան։
 Եւ այլ թօփերք ի պարսպն՝
 զորս տսի յեղծ ծովուս շարման։
 Աստուտ մինչ հասցուք յաղբիրն՝
 մուպասի մէտիլ սէլթան,
 Ջաղբիրս են շընպատեալ՝
 չընարից ծառք եւ երկեվան։
 Սիւնք աղբերն սումաթի՝
 սէլթանեակ հալք վայելչական։
 75 Ի վերայ չէմհհ զարին՝
 նամաղեհահ մի անդ շինեալ կան։
 Երկ կողմանց ծովահայեաց՝
 ընդ զալթու եւ ընդ թոփեանն։
 Այլ ի վայր գայեք խան՝ աղբային՝
 զոր աստ ծածկեալ կան։
 Եւ գայեք քմիք պոտաննոց՝
 ի գէպ փան կան պարտաական։
 Դուռն սա Հինգերորդ ասի՝
 երբ կամի գուրս ելնուլ արքայն,
 80 Ի ծով չըլիլ կամ զքոնուլ՝
 յալլ պաղլայ եւ այլ տեղ սէլթան։
 Պոտաննիքն քաշին գայիքն՝
 պոտաննի պաշին զղեկն կալման։
 Ջորս սիրէ հետ նստուցանէ՝
 անուամբ գրեան յիշ հաս պաղման։
 Ի ներքոյ կողմն օտալար՝
 պոտաննոցն որ արքունական,
 Մէմիտ եւ օրթայ սօֆայ՝
 իբր զօտայան եկնիւքրան։

85 Ի վերնոյ է բարձրացեալ՝
սինան փաշայի գահ կոչման.
Առաջը հարեմին է այն՝
ծիրանի չուխով ծածկեաց զայն:
Այլ ի վայր եւ մեծ գահն է՝
յեղը ծովուն գուբբէ մարմարեան.
Ջոր եալի բեօղի կոչեն՝
պատանճիք նստին պահապան.
Այլ ի վայր գայեթեանէ՝
պատանճի պաշուն ուր գրենան,
95 Ուր մերմեթճի պաշին այն՝
օտալարն իւրայնօցն է այն:
Եւ նիւթ շինուածոց զիգեալ՝
ըստ պիտոյից ի տան արքունեան.
Միշտ յիսպաս ճարտար փութալ՝
արքունեացն նորոգութեան:
Այլ ի վայր եւ բնակութիւն՝
քերէճճի պաշուն արքունեան,
Եւ փայլանից օտալարն՝
շինուածոց սակի պահեալ կան:
90 Եւ հափսխանէ յայսվայր՝
փայլանիցն մերձ գգուշական.
Խորխտեալ պատանճի պաշուն՝
աստ կայնուն ընդ տուգան եւ ի գան:
Այլ ի վայր անպարն գարւոյ՝
որ է մինն նստեալ արքունեան.
Հանդէպ գայեթքի խանին՝
յիսկելէն պաղա գուռն կոչման:
Այսժմ ի քաղաք մացուք՝
բորբոնք զպարիպն արքունեան.
100 Ջի տեցուք եւ զցամաքի զգրուան
որ բանի ի պաղան:
1 Գուռն նախորդ տէմրիգափի՝
ուստի մուռն է արքունական,
Մեծամեծաց եւ ռաակաց՝
յարկը տաճկաց դարպաս լապարան:
2 Երկրորդ գուռն է ցամաքին՝
ասացաք ի քաղաք բանան,
Ուր կայ հոր ուխտաւորաց՝
այազման ախոյց եւ ջերման:
105 3 Երրորդ գուռն ալաբեռնօղին՝
որ հանդէպ վեզերի գրբան.
Արջայն աստ երեալ հայի՝
երբ ալայ հանդիսի զիպման:
Եւ օրտու ուրուֆէթից՝
սա է անցն ուր զարցօնն տան,
Երբ բերեն ֆիլ ի պարտին:
Լայլ յերկրէ գեպան էելիք գան:
Աստ վուզարայից դարպաք՝
մերձ լինիլ արջային ի բան.
110 Խառնէր եւ թալիստի վեզերին՝
ի բանս գան լերթան:
4 Չորրորդ գուռն մէխի կոչի՝
թէ մեռեալ զիպի յայարան.
Աստի հանեն եւ տանին՝
ըստ արժանոյն ուր կամին թաղման:
5 Հինգերորդ գուռն պապի հումայուն՝
գափիճիք այսր կանդանեալ կան.
Որ միշտ ի բաց պահի սա՝
գափիճի պաշիք քառասուն կան:

115 Պահակօք փոխանորդեն՝
աստ նստեալ ի պահպանութեան.
Մուռ եւ ել զօրաց հանուրց՝
զօրագլուխ պարսն եւ փաշայն:
Ղեց վեզերք մեծ վեզերուն՝
ի գուբբէ ալթին ի տիփան.
Հարաթ եւ ի կիրակի՝
յերկշարաթին եւ յեռշարաթայն,
Արդ զշարաթ եւ զերկշարաթին՝
սակս ծախուցն արարին խափան.
120 Կիրակի լերեբըշարթին՝
առնելով միայն զմեծ Տիփան:
Մըտցուք ի գուռն առաջին՝
օտուռ ամպարին ձախ կողման.
Այլ յառաւ ճեպէխանան՝
ճեպէճի պաշիք անդ նըստան.
Ուր զենք եւ զբրահմ եւ տէգք՝
եւ զօրջք մզլաք եւ հարպան.
Եւ համայն պիտոյք մարտից
աստի որ ի մարտ երթան:
125 Սա քիլիսա էր արքունի՝
գրմէթիք արդ տես եւ զիտրան.
Յահեակ լաջմէ խորանին՝
ոյսմաւուրցն որ ի մեզ կարգան:
Պատուով հանգուցին զնշարան՝
լուսաւոր արանցն պատուական.
Թէօզըտ Ղըբիդորի՝
եւ Տրիստոսոման զուրբն յօհան:
Երկուցն շերմից ի վերա՝
խոտորակ քարմեղեալ զերջան.
130 Հիւսիս եւ ի հարաւ կողմի՝
ղեպլէին այնց աղօթարան:
Այլ յառաւ եւ անպարն մեծ՝
որ շէհրէմին է կոչման.
Արքունեաց զինչ եւ իցէ՝
շինուածոց նիւթքն ի միջն կան:
Որք կոչին տօղամանճիք՝
արեպի տօլաք պատահան.
Փէնճէրէ կիլիս եւ բաֆ՝
ուր սոցունց նման պիտեան:
135 Այլ յառաւ ի գեպ ժամաւ՝
զոյ յայսմիկ եւ տաբաթխանան.
Այլ յառաւ եւ խասախոր՝
ուր ձիանք ընդ միտախուր աղան:
Եւ դրանց զոր ասացաք
ի մուսն մեր որ յալմիղման.
Խնստելէր օտալարն են աստ՝
իշ օղալքն արտաքեալք աստ գան:
Այլ յառաւ հարճ ֆորունի՝
արքունեացն արանց զհացն տան,
140 Եւ այլ յառաւ հասֆորուն՝
զոր հանքեար հասին աստ եփման:
Այլ յառաւ եւ քիլէրն է՝
եւ սպանաղճի ընդ նըմայն.
Այլ յառաւ եւ թաւուրքի՝
եւ մաթպաղ տմբէն կոչման:
Ընդ առաւ եւ շերպէ շէնի՝
եւ պուրճի պաշին ընդ հայման.
Սոցա զխաւուրք համայն՝
եւ ուրդին օճաղ եւն կոչման:

145 Թառաւ զնամբ յերկրորդ դուռն՝
որ օրթայ դափին է կոչման.
Ուր երկու պուրճ է կանգնեալ՝
զափիճիք կրկին պահպանս:
Զփաշայս զվէզիրս զտէֆտերաւարս
զմահապարտս եւ որք պարտական.
Աստ զննն յարգելանի
եւ զհամարս խիտս ի պահանջման:
Աստ իջնանն ի ձիոցն՝
վէզիրն եւ մեծամեծք համայն.
150 Զի հետեւակք ընթանան՝
մինչ ի մուտն ընդ տիվանխանան:
Վէզիրն ի գլուխ նստի՝
զազապքերք երկու յալ կողման.
Վեց վէզիրքն ձախ կողմանէ՝
ւայլ կանգնեալք նոցա պաշտաման:
Ի գուրս զօրքն ուտեն զշորկան՝
քէհնապէկն ընդ եկնիչէր աղան.
Մինչ սոքա քաղին յարտաքս՝
սպա եւ վքմարի Տիվան:
155 Ի վերնոյ յորմն սորա
խիտ զափէն օսէկզօծ փայլման.
Արքայն ի ներքուստ նստի՝
թէ կամի զաղտ դիտել զտիվան:
Փազարակիտէնս եւտէկճիք՝
նոցա պաշտաման.
Զախակողմն տարրլատէ՝
ուր հարէմն կանանց օթեւան:
Բեռնաբարձք ի տար կանգնեն՝
այլ առաւ ի կարգ դուռնապան.
160 Այլ յառաւ սեւա ներքինիք՝
ը՛ր դուռն նստեալ է զբղար աղան:
Թալ կողմն եւ խոտ օտան կայ՝
ուր կանգնին պաշտօնեայք զինչ կան.
Իչ աղանիք Լորք կարգաւ
եւ իս մանկունքն ընդ նոցայն:
Արտաբոյ մեծի գրանս՝
որք պարոն փաշայ եւ զօրպան.
Որք մեծ անուամբ ընդ ճէլալեաց՝
եւ աօի աստ արիւնքն հեղան:
165 Ի՛ստ եւ զնահատակս զեհունն՝
որ տիվան դափուսի կոչման.
Զոր ցուցի յառաւնադէմն՝
առ ընթեր կայ այնանօփեան:
Վեցերորդ դուռն աստի վայր՝
ընդ որ իջնումբ յախրաբին այն.
Ի մէջ հասպահան բանի՝
ուր ախորն ասացեալ դուշխանան:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ի ծայրէ սարային սկսեալ յնգեղ ծովուն, որպէս եւ
զայլս ի ԺԻ դրանէ թաղարթի՝ գոր ինչ տեսանի, պատ-
մութիւն նախիմ:

Ութերորդ դուռն քաղաքիս՝
յետա առաք՝ զուռն արքունեան,
Պահչայ դափիսի տանն՝
սակ մօտոյ արքունեաց դըրան:
ԸճՂ եւ Ը սէնիին՝
չէյիս մահմէտին այն,

Պուրսա թէքեէսի տանն
ի ճամբու գլուխն մեծ դըրան,
5 Վերա ծովուն սպանդանոցք՝
որք զոչտարն պալատին տան:
Ի որոց թային արաբեալ՝
յարքունեաց իբր ուճիկ զայն,
Աստ մէյտան իսկէլէսի՝
նաւք փայտի արքունեաց լըցան:
Բերեալ դիզեն եւ կըրեն՝
են աճէմ օղլանիք պաշտպան:
Զի իստամպոլ աղտօի՝
աստ կանգնի ի փայտի վերան,
10 Այլ յառաւ եւ իսկելէք
ուսկիւտար եւ Բիւթանխան:
Քացախ եւ իլիմն սուլի
զնիս անցնող կոչի մալոնայն,
Ի այլ յառաւ նաւքն յեգիպտեան
եւ կղզեացն մօտ է ի հեռաստան:
Աստ էմին օկի կոչի տուն
մաքթինէ մաքարական,
Մեծ մաքսապան աստ նստի՝
եւ եւ մուտն եւ խուռն ի մէյտան:
15 Կեօմիւրիկ էմինի ասի՝
զոր վէրել կարգեալ է արքայն,
Զհամայն աշխարհաց բերեալսն՝
աստ լընուն եւ աստի բառնան:
Թէ ականջ եւ զումալից՝
հեռաշուր իբր վաճառական,
Երկաթ կապար եւ անալ՝
ներկ եւ սեկ բամպակ եւ քրթան:
Մեծամեծ փուլից մեղերց՝
տեսանի իլիք ի մէյտան,
20 Տանախի ւի Պօնտոսէ
ւի հոնաց իւղն անբաւական:
Աստ գոյ եւ փէնճիկ էմինն՝
սակա դերեաց գրամի նըստան,
Ոմանք ի տանջանս վշտաց՝
Լորք աղվորք գան ի ճոխութեան:
Դէմ առ դէմ ծովն բանի՝
զալաթու մինչ ի թօփխանան,
Փուռս հացածախից՝
երկու փազար եւ վաճառ իբր զուկան,
25 Իններորդ դուռն քաղաքիս՝
որ պալքք փազարն է կոչման.
Իսկելէք երեք եւ աստ՝
ոմն ի դէմ ոմն յայլ գիւղադ գըրան:
Թէպէտ ի Ղալաթայ շատ՝
կան երկանց վաճառ եւ թիւքեան.
Աստ եւ զանուն սահմանեն
բնակչացս բերեն ի ծախման:
Հարիւր ցեղք՝ աւանամբք
ի տաճկաց շաբքն ի յոյն իւսան.
30 Որպէս թէ զծաղկոց տեսցես
երկն երկեան ընդ հովիտս ի գրանան:
Դէմ դուռն դուռն շուկայի՝
է մըրի կամ էէնի կոչման.
Հատ խանութք են քարակիրք՝
կապարադմէթ կառուցման:
Լըցեալ պահար տալթօք՝
եգիպտեայ բարեքն համայն.

Որպէս ի վեր յիշեցան՝
 36 գահակէնց թահման յանդիման:
 Մեծապար ճամբն ի կողմն՝
 զոր շինեաց վայրտէ սուլթան.
 Թագուհին իպրահիմ՝
 դուստր Էուսին՝ որ կոչուի թերխան:
 Գաւթօք եւ ասպարիզօք
 ուր եղեւ եւ նորա տապան.
 Մինչ ի պաղէ գափիսին՝
 զոր տեսնուիք ի ներքոյ կողման:
 Եւ գուռն մի ի պարիսպս
 նոր բացին սակա ճամուշն այն
 40 Տիշտապան եւ կանգնի աստ՝
 սանդղտովք եւ 'ւ էլք մարմարեան,
 Իսկէլէք են խափէլոյ՝
 պաշտուռ անցից եւ զարման
 Հրէից դատապէ մրգածախէ՝
 հարիւր տունք եւ աստ հրէական:
 Այլ յառաջ յերկոսին կողմ՝
 խանութք են մաշիկ գունտուրան.
 Այլ յառաջ փարջ եւ քեստէ
 45 գոյն գոյն եւ սկեզօծման:
 Աստ անպարն պէկիկ գարոյ՝
 եւ արփայ էմինիք նրասան.
 Մըխալիճ եւ պանտրմայ՝
 գայիկք են իրմիր զընացման:
 Մարմարինեալ քարինք՝
 սիւնք 'ւ օճախք խարխիս գերեզման.
 Եւ ասպատիկ խանութք լիք՝
 Տաշտ եւ գուշք սեւ ձիւթ եւ պարան:
 Մանր աղ որպէս զիպղին՝
 կամ զընդդգ աշեւո ընդ կափան.
 50 Եւ այն որ ի վաշաղ գոյ՝
 մին փերթն ի ձի մի կու բառնան:
 Հասք իսկելէ կոչի՝
 'ւ աստ են նաւք այլ եգիպտական.
 Նաղլուն նկարեալ կարմրով
 նրաթել մորի պուրիան:
 Պահշա գափիկն համակ՝
 լի են նաւք մինչ ի ունգափան.
 Կշգեացն 'ւ ի օպիտակ ծովուն՝
 նիկոմիդացոյց յարաժամ:
 55 Տասներորդ զնտան գափի՝
 ի ներքս կողմն է ճափէր պապան.
 Ուր պարտապանք բնաղչացս՝
 եւ արինահեղք աստ զընան:
 Աստ կանանց տեղն ուրոյն է՝
 եւ ուրոյն արանց տաճական.
 Յունաց հայոց եւ հրէից՝
 բայց մուտն է ի մեծ նոյն դըքան:
 Աստ յակամայ ծգնեցան՝
 զազարոս սարգիս 'ւ իստիֆան.
 60 Թօփալ ճիհէնէմ զըրգօ փափաղ
 եւ թօրոս մորսն այն:
 Սըբա փաթիք քաղաքիս՝
 որք մոլորեալ յախտ ագահութան.
 Տեսին աստ զառհաստչեայն՝
 ներեացէ աւերն ի գաւառստան:
 Մոմիղէն խանութք մեղերց՝
 արտաքոյ քահվէն եւ հինան.

Բըրինն եւ պլլ տոհմակնք՝
 յեղք ծովուս որպէս մրգատատան:
 65 Չորք եւ գալարք աստ պարտաստ՝
 զի եեմիշ իսկելէ կոչման.
 Ի վերայ սոցա նստեալ՝
 ի շարտաղն մուհլթասիպ աղան:
 Եւ շարտաղ շորվաճի աստ՝
 վասն արանց անցից բաղմութեան.
 Նաւակաց մալմանայից՝
 դէմ՝ նստեալ դիտէ զամենայն:
 Երթամ՝ կամիցի ի ծով՝
 նաւ նստեալ եէնիշէր աղան.
 70 Ձղեկն կանու օրթայ շափուշն
 եւ ըջիկ կալին ուր գընան:
 Տասերկու՝ գուռն քաղքիս՝
 որ փայտից կոչի բաղման.
 Սոխ արխտոր հաւ մու եւ միրգ՝
 ի նիկոմիդեայէն գալման:
 Մերն է մզկիթն ընդ մէջէ մէն՝
 որ ախի շէկէպի կոչման.
 Ձի ամբոխն գալ 'ւ ի գնալ՝
 աստ հարկի նոցա դատաստան:
 75 Լիք աստ նիւթ են շինուածոյ՝
 ի նաւացն իսկելէս գիման.
 Ի վերայ ծովուս եալին խանութք լիք
 'ւ ընդ պարիսպ կոչման:
 Դրանս շէմն անաւճ քար է՝
 միափերք սոււմափ նրման.
 'ւ աստ ի շէնկէլ գարնէին՝
 զաւաղակա եւ զգողերս համայն:
 80 Ձի նաւք եւ նաւակք շատ գոն՝
 որ դրանց սա միշտասահման.
 Շինականաց եւ Էւսակաց
 ելեւմուտ աստի գան 'ւ երթան,
 եւ աստ երեք ամբ եղին՝
 որ փորք մի շուրն քաղքիս կարեցան.
 Ի մէյտանս իսկելէի՝
 տղմագոյն ջուրն յարտաքս տեսան:
 Մինչ փորին շատանայր՝
 եւս քան գեւս սկսաւ յորդական.
 Բղեխաց բաղկաւ մի շափու՝
 բաղմանուռն աստի զովանան:
 85 Շինեցին հոր եւ մուլուգ՝
 քանակաւ մատանց վեշդիթման.
 Թուլումայս եղեալ ֆրէնիկի՝
 լըւանին 'ւ ընպէն զլուրն գայն:
 Տասերկու գուռն պաղմայ՝
 ընդ որ շուր շատ ներքոյ ընթանան.
 Ի ծով պզըլուք իսկելէն՝
 յերկ կողմանց քերէստէ շարման:
 Ձոմանս յարկս աստ տեսնեմք
 ի ծովահայեացդ զուարմանան.
 90 Շինեալ ընչաւուտ տաճիկք՝
 եւ վարձուք հրէից աստ նստան:
 Աստ որ մուհակալք կոչկաց՝
 եւ պողոցն որ ի ձիթատասան.
 Անթերիք ի յարաժամ՝
 վաճառօք 'ւ աւանդք միշտ եւուման:

1 Գէսք է լինի այս ըստ կարգի Գոսեօֆի: Եւ. Է.

Փեքմէզ թուրքի միւսէլէմն՝
պահարաք ի դինոյ եռման.
յիսկելէս կիլիկիոյն
թէ քրտուր տաղ նուաւքն բերման:
85 Տաւրեքէ գուռն հասանիմք՝
զոր կոշեալ են զսա ունդարան.
Ի հնոց խորոյի դափի՝
նկարեալ ի վերնոյ դրան:
Վերայ կապարուն գափանն՝
այլ մեծ է ալբրջ մաղազան,
Ֆոտուրոյ ի մարեթիցն՝
սօխթույից զօրաց բաշխական:
Եւ յաւելու ի նոցունց՝
՚ւ քեմէքճոց շատ պիտոյանան.
100 Անգնին յիսկելէս շատ նաւք՝
ի հիւսիս կողմէն գայ զորեան:
Եւ ապատիկ քառապատիկ՝
երբեմն է նաւք աստ ի շարման.
Տանուհի գետեգորացն՝ կափայու
՚ւ ի զըրիմ՝ հոնաց տան:
Մանկալս եւ քեօտեմնէ՝
քիլի եւ վարնայ աղբիւրման.
Ի պրայիլ եւ խմայիլ՝
պէշթէփէ եւ քարահարման:
105 Սուրբէր գզըլմա պալուք՝
առնաւուռ գալան եւ թուլան.
Գաւարնս պրկաղ թուզա՝
կեւկրա քէֆէ հոնաց տան:
Երեք հարիւր մօրթ ցորեան՝
որ մօրթն է քիւլի շափ քըսան.
Հարիւր տասն յաւելի փուռան՝
յորըս գործի հաց ժողովորեան:
Իսկ պեօրէկ շեօրէկ գաղա՝
գաթայիֆ քիահի պարլաւան.
110 Սիմիտ կէփէկ փէքսիմա՝
լաւալ եւ շարիւր ֆոտուլան:
Հալէպի շամ պեօրէկի՝
քեօղեմէն եւ ֆրքանճալան:
Իւրով եւ անիւզ գործեալ՝
շոր թագէ ընդ այնց եւ լօգման:
Թող զմեծամեծացն տանց՝
կամ ուրոյն արդայ ապարան.
Հին պալատն նոր պալատի՝
որ հիւնքեար հասի է հացն այն:
115 Այսքան ՚ւ այսքիւք ծախի՝
զոր աօի վանն հացին ցորեան.
Ամառն եւ ձմեռն ի բուն՝
նաւքն մեծ աստ գան եւ գընան:
Երբ զօրքն ի քաղաքէս լինին՝
թագաւորն եւ իւրքն ամենայն.
Այլ առաւելու ծախքն այն՝
թէ հացին ՚ւ այլոցն պիտեւան:
Քեահան քեմէքճոց նստի՝
զապիտ գոլ իւրիւֆէթին այն.
120 Խոտանպուլ էֆէնտիւրոյ՝
նայեան աստ ի գրիլ զօր համայն:
Վարպետքն հացածախից
ի Հայոց աղգէս ամենայն.
Բաց կերակի ՚ուրբաթու՝
վաղքէն գրտեալք ի լոնճան:

Թիսկելէն բրուր դիզման՝
կորեկի գարույ եւ ցորեան.
Եւ համբարք յերիսին կողմն՝
մաղապաղք պահն ձեմարան:
125 Աստ նուակք են գործեկեաց՝
եւ քարանց եղափեթական,
Աղբիք են ցորենոյ՝
նաւ թեփից եւ յարդից են դարման:
Նուակք բազում ի ծովեզր՝
յանդիման է գաղթմ փոշան.
Թերսիանէ ՚ւ ազապգափի՝
մէյիտ իսկէլէն ի գիպման:
Այլ յառաջ եւ տունք հրէից՝
օտապարք ի յերկու կողման.
130 Ի ծովահայեաց նստին՝
՚ւ ի ներքոյ խանութք են համայն:
Միւսաֆիրացն ձուկն եփեալ
թուրչին շորն մերսին մոռնայն.
Գասապք հրէից եւ աստ՝
գօլթուզ եւ արաղ միսքէթն այն:
Ուր եւ զուլուզ նստեթով՝
սահմանացս սա է պահապան.
Պալուք է մինի նստի՝
ի վերս ծովու մարսական:
135 Աստ բերեն գզըլմա պալուքն՝
բաժանել ի խանութք համայն.
Գիտամար մարտիւ է միլին՝
ի պնտոս ծովէ արմազան:
Չափն է քան զերկու մարդոյ
եւ քստուար մին կապ ի լայն.
Ունի զթուրն ի քիթիւր՝
զոր վարմիւ մարդիք մեր որսան:
Ողն միայն եղեգնեալ շափ՝
ի պորտոյն ցրփողոցն գընան.
140 Զի ինքն համակ միս համեղ՝
Քէպպան է քո բերնիք արժան:
Խառն ածեն ի շիշ հրոյն՝
դարկանաշ տերեւն տափնիզան,
Ընդ ճառակին ըմպեա զայնեան:
Սորա քիթն ուժեղ եւ ուրբ՝
կարող է կրտեւլ զվարմն համայն,
Բայց յըմբռնումն խրտովի՝
ի վարմիցն կալնուն ազգ մարդկան:
145 Այլ յառաջ թիւֆէնքիսանան՝
գործեկեացն եւ մաղաքէն համայն,
Ու բոտ վարդին ընդ ձմեռն
ընդ նովա մարդիք յօրանան:
Կայր ի կարգ օրոց փորթիլ քիլիսայ
եւ մին տալան,
Թայրիլն ոչ եւ չինքեալ՝
որպէս շատն բոտ այսմ գոլ խափան:
Տանեւուրոս գուռն ճիպալի՝
երկուքին կողմմբ շինուածք տան
150 Իսկելէն համայն բարեօք՝
բոտ սահմանացն որ ի պետս գան:
Կայ ի միջոց քիլիսայ մի՝
այսանի գօլայ յունական.
Աստ հրէայք խառն ի բնակա՝
շատք են յոյք վան քիլիսայն այն:

Բազումք մուսաֆիրք ի գէպ
 ի ծովեզերս այս որք գտան,
 Պագաւ շագաւ պալքքէ՛
 գասապ եւ մոճճոց սփողաբանս :
 155 Տասնեւհինգն առի այնագափի՝
 իսկելէ շունի սա միայն .
 Պարսպն սորա ի բաց՝
 բայց յոյնքն են ի ծովու կողմանս :
 Սայախանէք են սպանդանոցք՝
 ի վերայ ծովու շինեալք կան .
 Եւ գոյ մուսլանէ յայսմիկ՝
 եւ զուլուդ ի ծովն դիտմանս :
 Տասնեւվեց եէնի գափի՝
 իսկելէ նաւակք եւ աստ կան .
 160 Զի սուլթան Մուհամմէտի՝
 սելիսի սահմանացն աստ գանս :
 Էֆէնտիքն ընթերցողաց՝
 ի նաւակ նստիլ յայսր իջան .
 Ընդ ծով ի պարտէզ չընէ՝
 'ւորք ունին դարբնս եւ բուրաստանս :
 Տասնեւեօթն գուռն գոյս հաշուիս՝
 որ փեթրօ գաբուսի կոչմանս .
 Պարսպն է բաց արտաքոյ՝
 ծովակողմն տունք յաւնաց շարմանս :
 165 Ի մէջ գրանէս մբանուճ՝
 պարսպն է աստ կրկնապատկեանս,
 Երկուս կողմն ի մէջ բնակին՝
 ազնիւք որ յունաց քաղ մնացան :
 Տասնեւեօթն գուռն ֆէնէնէի՝
 ներս եւ գուրս աղիւք իւնանեանս,
 'ւ ի ներքս պատրիարքարանն՝
 եւ միթրուբօղիքն ընդ նրմայն :
 Վեց՝ եօթն՝ հարիւր քաակ արդ՝
 պարտք վերայ պարտուց գիշեցան .
 170 Զպատիւն ի միմեանց իրելալք՝
 դարմանք տայ ինձ իրքս անարժանս :
 Զպատրիարքարանս ծանիր՝
 յերրորդում վայրս ի գագարմանս .
 Ետաւ էր սուրբ աւաքեալքն՝
 որ յաւուրս մեծի կոստանդիան .
 Միգրուֆանէս երանեալ՝
 հետեւեալքն անդ մեծարեցանս,
 Աստուածաբանն Գրիգոր՝
 եւ ոսկերեանն ոտրքն Յովհանն :
 175 Սուլթան մէհմէմէան էառ՝
 սուրբ տաճարն հիմանց քակեցանս .
 Մէհրապ ի զըպլէ կառոյց՝
 եւ զանունն փոխեալ յիւր անունանս :
 Եւ այլ ի վայր քրիստա մի՝
 բանմարգարիսդօն էր կոչմանս .
 Պատրիարքն անդ եդ զաթուռն
 ընդ թարգմանեալն ամենեւրանեանս :
 Զայս եւ շարացեալ առին՝
 յաւուրս որ սուլթան սիւլէյման .
 180 Ապ վարեն ի գուռն ֆէնէնէի՝
 ուր նստեալ թարմատարականս :
 Մօտ այսմ Պատրիարքարանս
 այդաֆան երուսաղիմայն .
 Եւ քիլիսիա գարպասի
 պարտիգու նոցա մնաստանս :

Այժմիկ նստի պատրիարք՝
 տեսօրդ տօսիթէոսն այն .
 200 Զորիւք մինչ զի սա հասեալ՝
 ծանօթ մնա եւ մեր նախնականս :
 185 Անցանիմք յառաւ ըզեախոդ՝
 յարկէ յունաց արտաքոյ կոչմանս .
 Պարսնացն եւ զթարան՝
 ղոց սանն վըսհ եւ պուզտանս :
 Ի ցամաք կողմն դիտեն՝
 ընդ բաց պարսպն եւ զանցս մարդկան .
 Հիւսիս ծովու ի խաքեղ՝
 յօգմէյառն 'ւարքայի պաղւանս :
 Այլ յառաւ եւ տունք հրէից՝
 ըստ նոցուն պիտոյից շուկանս .
 190 Ուր եւ յոյնք բնակին խառն՝
 յեղր ծովու որպէս ասացանս :
 Քրիստա մի այրեալ վաղուց՝
 երբ կրկին եկն մասկով գետպանս .
 Հինել տայր զեկեղեցին՝
 բնակաց 'ւեկաց սփոփարանս :
 Տասնեւինն գուռն պալատի՝
 որ երթմաք մինչ յայնվանսարանս .
 Արտաքոյ բնակեալ հրէայք՝
 եւ ի ներքս խուռն են բազմապանս :
 195 Քանզի մեծ իսկելէ օս՝
 պիտոյից նաւք աստ գիպենանս .
 Գընալ ի քէհատիանէ՝
 'ւ ի ստամբոյ նաւակօքս գանս :
 Աստ հրէայք շատ քան ի գիւղդ
 ի խաքեղ եւ ի զալսեմանս .
 Ի Պէշեկիթալ 'ւօրթազիւղ՝
 գուզգուռնծուկ գուռիշէյմեն այն :
 Կամ յեղբոյ ի ստամբուլոյ՝
 յիւսկիւտար չէնկէլ քեցյերն յայն :
 200 Այլ հեռի ոչ բնակին՝
 յեղբոց ծովու շին բաժանս :
 Ի ներքս մեր Եկեղեցի՝
 Հրեշտակապետին են անունանս .
 Մինչ յոյթն հարիւր տունք հայոց՝
 ցիր եւ ցան 'ւ ոչ ի մին սահմանս :
 Քըսան գուռն այլման սարայ է՝
 Պալատու մինչ ի վայր համայն .
 Բնակութիւնք են հրէից՝
 ընշաւեալք յեղր ծովու մընանս :
 205 Ի ներքոյ դրանս է մարձ՝
 քրիստայն աւեր եւ խափան .
 'ւ այսպման կայ ի միջի՝
 վըլահէրման տրիմօնին անունանս .
 Բակ դատարի քանգաժ վերան՝
 ընդ պատուարք շինկէնք բնակեցան .
 Որպէս բազուէ յայլ առջիս՝
 ի մէնճիտ 'ւ ի մօտ գարահանս :
 Մեծ գուռն է սորա քամակն՝
 արդ փակեալ քարի ամրականս .
 210 Սուրբ Միգայելի պատկերն՝
 թուրն ի ձեռն կըսածոյ կանգնմանս :
 Իսկելէ սա նաւակօք՝
 գան դընան ի էուպ սուլթան .
 Հինչ պէս պէս անօթից՝
 ապակից աստ է քէրխանանս :

Այլ յառաջ զբաւ եւ ծայր՝
քաղաքս ի ծով եւ կողման.
Ջի յարեւմտեց ըսկրսսք՝
215 'Է արիւնէլ գր յարեւմուտս սահման,
Որպէս էր եէտիդուլայն՝
քաղաքիւ որ ոտն տասցան.
Եւ զմիւս ոտըն զայս տեսցես՝
որ հասար է յայլանսարան:
(Հարանսիւնն :)

ԲԻՒԶԱՆԳԻՌՈՆ ԵՒ ՊԵՐՍԿԱՍԱՆ

— (Հարանսիւնն :)

562Ի ԽՈՂԱՊԻՐԻՆԸ

562Ի աշնան տեղի ունեցաւ այն խաղաղութիւնը, որով երկրորդ հռովմէական-պարսկական պատերազմը վերջացաւ: Այս խաղաղութեան նկատմամբ վստահելի աղբիւր է Մենանդրի (անուանեալն Պրոտեկտոր) պատմութիւնը, որ զժախտաբար ծանօթ է քաղաքացիներով միայն եւ շարունակութիւն է Ագաթանգիտի՝ ներկայացընելով մեզի 558—582 տարիները¹: Իւր խօսքին նայելով՝ խաղաղութեան բանակցութեանց համար հռովմայեցի բանագնացին վաւերական տեղեկութիւնները գործածած է եւ տեղ տեղ բառ առ բառ յառաջ բերած²:

Բանակցութեանց այս անգամ Յուստինիանոս սկիզբ ըրաւ³: Յառաջումս պէս ինքնակալներէն միոյն արքանիկը գեպպաններ խաղուելով՝ չկատարուեցան այս բանակցութիւնները, հապա մասնաւոր յանձնակատարներու ձեռքով, ըստ իմիջ՝ սահմանի մօտ չէզոք հողի վրայ, ծանօթ Պարասի շատ մօտիկ⁴: Հոն գացած էր հռովմայեցի լիազօրը Պարսից արքային իւր գալն ու վարձանը ծանուցան, որուն վրայ ասիկա ալ իր բանագնացը հոն խաւրեց:

Յուստինիան իրեն փոխանորդ ընտրած էր իւր ամենահաւատարիմ խորհրդականներէն միւ՝ պաշտամանց մագիստրոս Պետրոս պատրիկը, զոր ուրիշ տեղ յիշատակած ենք արդէն եւ որ իրաւական ծանօթութիւններու հմուտ եւ հոյա-

կապ ճարտարարիւս եւ արդիւյկ գործիչ մ'ըլլալով՝ շատ անգամ գիւնական գործառնութեանց գործածուած էր⁵: Խաղաղութեան համար կատարուած բանակցութեանց վրայ մասնաւոր գիշեր մը գրած է: Որոշ չէ թէ այս գիշերը շինած է իբր պաշտօնական տեղեկատուութիւն կայսեր կամ տերութեան դիւանին համար թէ առանձնական աշխատութիւն: Այս մատնան է, զոր Մենանդր, ինչպէս կը յայտարարէ, բառ առ բառ իբր հիմ ծառայեցուցած է իւր նկարագրութեան եւ նոյնին պատահելութիւնն ու ճշգրտութիւնը մասնաւոր գովութեամբ յառաջ կը բերէ⁶: Նոյն իսկ իւր այժմեան, համառօտեալ կերպարանքին մէջ իսկ այս տեղեկատուութիւնը վերջին աստիճանի թանկագին պատմական եւ ազգային իրաւական յիշատակարան մըն է: Արտաքից կարգի կենդանի գոյներով մեր աչաց առջեւ կը պարզէ բանակցութեանց ընթացքը, արձանագրութեանց ու դիւանագիտական յիշատակարանաց մասին բաւականաչափ տեղեկութիւն կու տայ, ժողովոյն վիճաբանութեանց կարծես մասնակից կ'ըլլանք եւ խաղաղութեան դաշանց վաւերական բովանդակութիւնը մեզի կ'աւանդէ: Պարսկաստանի բանագնացը հռովմայեցւոյն հետ աստիճանի եւ քաղաքագիտական ճարտարութեան կողմանէ լիովին կը միցէր, թէպէտ երբեմն երեւան եկող արեւելեան պարծենկոտութիւնը աւելի բարակ կրթութիւն ընդունած Յոյնի ծաղրածութիւնը կը շարժէր⁷: Խորով իրեն լիազօր կարգած էր Բազդ Վնասպը՝ ուրիշ անուամբ Ջիկ, որ նախորդ բանակցութիւններէն ծանօթ է:

Երկու գլխաւոր անձնաւորութեանց իրեւ շքադիր կ'ընկերանային շքեկայ վայրերէն նշանաւոր մարդիկ եւ օգնական գործիչներու խումբ մը, գլխաւորաբար թարգմաններ: Պետրոսի հետ Եւսեբիոս մ'ալ կը յիշուի իբր թէ անոր առընթերակը (Ad latus), մինչ պարսիկ պատգամորդին առընթերակիցն էր օգնականին Մուրէն (Σουρηνάς) ցեղէն մէկը, որ վիճաբանութեանց մէջ ալ կը մտնէր⁸: Գանձակատարներուն տրուած լիազօրութիւնը կը կայանար «բանակցելու եւ դաշինք գնելու» մէջ — λαλῆσαι καὶ τραχταῖσαι —⁹: մեզի հասած տեղեկութիւն-

¹ Մենանդրի վրայ համեմատեալ Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Literatur, 273 ff. De legationibus քաղաքացիները կոստանդին Պոլիսի քաղաքներէն են:

² Մենանդր հոկտ. 12 (217):

³ Այս բանն կը հետեւի խորովի նամակէն յ. ա. 209, որ կայսեր ընդհանրութիւն կը յայտնէ անոր պատրաստակամութեանց համար:

⁴ Մենանդր հոկտ. 11 (208):

⁵ Լիւգոս de magistr. III 25. 26. Իւր քրոջ վրայ ա. Krumbacher յ. ա. 237 եւ յլ.:

⁶ Մենանդր հոկտ. 12 (217):

⁷ Գ'արժէ կարգաւ Պետրոսին՝ Պարսիկն տուած յանգիմանութիւնը Մենանդրի քով 210:

⁸ Մենանդր 211. 212:

⁹ Խորովի նամակէն կը տեսնուի. Մեն. 209: